

Ερνάν Ντίαζ

«Η λογοτεχνία επηρεάζει την οπτική μας για τον κόσμο»

Το δεύτερο μυθιστόρημα του αργεντινού συγγραφέα με τίτλο «Παρακαταθήκη» είναι μια τοιχογραφία της κοινωνίας από το 1938 έως το 1990 και μια διερεύνηση της μεικτής αφήγησης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ
ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗ

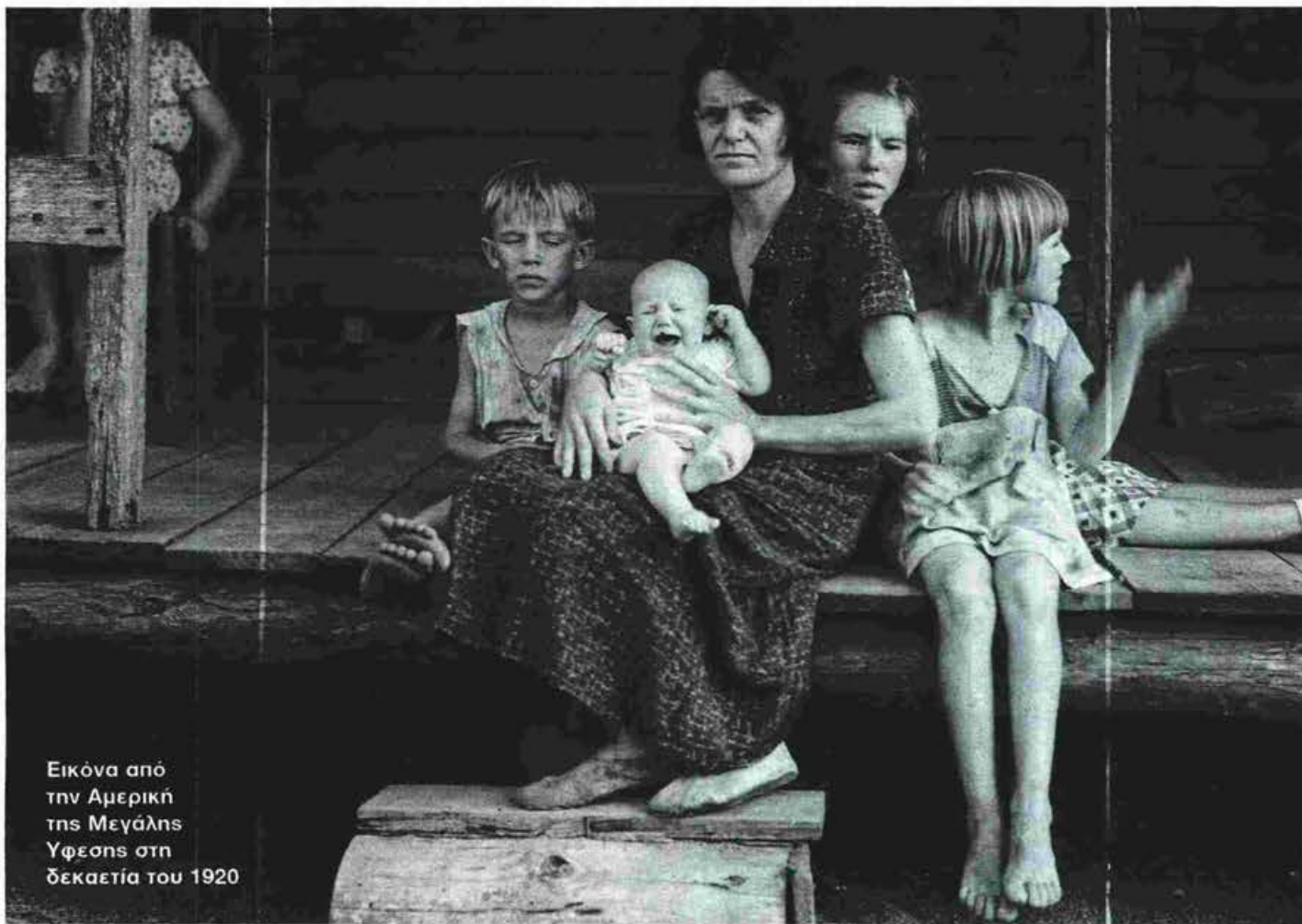
Ανατροπές και αναπαραστάσεις. Ακόμη και αν ήθελε κανείς να αποφύγει την παγίδα των γενικεύσεων, ο διπλός αυτός άξονας συμπυκνώνει σε μεγάλο βαθμό το μυθιστορηματικό σύμπαν της «Παρακαταθήκης» του Ντίαζ, που έφτασε πέρισι στη μεγάλη λίστα του Μπούκερ και στους φιναλίστ του Πούλιτζερ. Ανατροπές, επειδή το βιβλίο του ξεκινάει όπως ένα μυθιστόρημα ενός από τους μεγάλους ρεαλιστές του 19ου αιώνα -ας επιλέξουμε τον Χένρι Τζέιμς, το όνομα του οποίου μάς απασχόλησε και στη συνέντευξη που ακολουθεί. Η υπόθεση ξεκινάει στη δεκαετία του 1930 με τον θρυλικό μεγιστάνα της Γουόλ Στρίτ Μπέντζαμιν και την Έλεν, κόρη εκκεντρικών αριστοκρατών. Στα επόμενα κεφάλαια ο ρεαλισμός δίνει τη θέση του σε απομνημονεύματα, για να φτάσει στον μοντερνισμό ενός ημερολογίου, που μοιάζει με ποίημα σε πεζό. Την ίδια στιγμή που οι χαρακτήρες ανασυνθέτουν το παρελθόν τους και τοποθετούν θραύσματα της μνήμης στη μεγάλη εικόνα, ο Ντίαζ πειραματίζεται με την αναπαράσταση της πραγματικότητας. Πόση εμπιστοσύνη, όπως θέλει η λέξη «trust» του πρωτότυπου τίτλου, μπορεί να δείξει ο αναγνώστης στις μακρινές δεκαετίες του αμερικανικού ονείρου; Και πόση στην αναπαράσταση της πραγματικότητας μέσω της μυθοπλασίας;

Τι σας ενδιέφερε σε λογοτεχνικό επίπεδο ώστε να τοποθετήσετε αρχικά την πλοκή του μυθιστορήματος στις δεκαετίες 1920 και 1930;

Το ενδιαφέρον είναι ότι πρόκειται για «εμβληματικές» δεκαετίες μέσα στη σύγχρονη μνήμη. Ιδεολογικά «απολιθωμένες» κατά μία έννοια: αναφερόμαστε σε αυτές και πιστεύουμε ότι ξέρουμε τι εκπροσωπούν. Πιστεύω, λοιπόν, ότι δίνεται η δυνατότητα σε έναν συγγραφέα να αναλάβει κάτι σαν αρχαιολογική ανασκαφή για να φέρει στο φως λεπτομέρειες χωρίς τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για εκείνη την εποχή. Επίσης, από την οπτική του μυθιστοριογράφου είναι πάντοτε μια πρόκληση να μπει σε έναν κόσμο απ' τον οποίο ο αναγνώστης έχει μεγάλες προσδοκίες. Ηθελα, λοιπόν, να τις «ταρακουνίσω», ακόμη και να απογοητεύ-

➔ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Ο Ερνάν Ντίαζ
στο Φεστιβάλ
Εδιμβούργου
τον Αύγουστο
του 2022

Εικόνα από την Αμερική της Μεγάλης Υφεσης στη δεκαετία του 1920

COURTESY OF LIBRARY OF CONGRESS, PRINTS AND PHOTOGRAPHS DIVISION

Ερνάν Ντίαζ

«Η λογοτεχνία επηρεάζει την οπτική μας για τον κόσμο»

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

σω τους αναγνώστες, για να το πω με άλλον τρόπο. Οι δεκαετίες εκείνες, εξάλλου, είναι μια σημαντική στιγμή στην αμερικανική ιστορία επειδή χαρακτηρίζονται από μια αισιοδοξία που δημιουργεί ψευδαισθήσεις και ανισότητες. Έρχεται, όμως, η πραγματικότητα στη συνέχεια – η Μεγάλη Υφεση – και όλα αλλάζουν. Ήταν τότε που σχεδιάστηκε μια ρεπουμπλικανική, συντηρητική ατζέντα, η οποία μας ακολουθεί μέχρι σήμερα.

Ξεκινάτε στο πρώτο μέρος με ένα μυθιστόρημα που θυμίζει Χένρι Τζέιμς και καταλήγετε με ένα κομμάτι μοντερνισμού. Σ' αυτή τη διαδρομή πού βρίσκεται, για παράδειγμα, «Ο μεγάλος Γκάτσμπι» του Φιτζέραλντ; Διάβασα πολύ Φιτζέραλντ, ακριβώς επειδή είναι ένας κομβικός συγγραφέας για τη συγκεκριμένη εποχή. Δεν έχει όμως κάποια σημασία για μένα. Δεν τον συμπάθω καθόλου ως συγγραφέα και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζει τη σύνδεση χρήματος και κοινωνικών τάξεων βρίσκεται στον αντίποδα όσων θέλω να πω. Ειδικά «Ο μεγάλος Γκάτσμπι» υποτίθεται ότι ξεκινάει σαν κριτική στην ευημερία της αφθονίας, αλλά καταλήγει μια «απολογία» και ένας ύμνος στο αμερικανικό μεγαλείο. Ο Φιτζέραλντ φαίνεται εντυπωσιασμένος τόσο στο

έργο όσο και στη ζωή του. Προτιμώ, λοιπόν, τους ρεαλιστές, όπως ο Θιοντορ Ντράιζερ ή ο Απτον Σίνκλερ.

Η «Παρακαταθήκη» αποτελείται από ένα μυθιστόρημα, ένα ντοκουμέντο, απομνημονεύματα και ημερολόγιο. Πώς αποδώσατε τις διαφορετικές «φωνές» στο κάθε είδος; Η πλοκή απλώνεται σε έναν αιώνα, το πρώτο κείμενο προέρχεται από τη δεκαετία του 1930, το τελευταίο από εκείνη του 1980. Τα είδη είναι όντως διαφορετικά, όπως και οι συγγραφείς τους. Επρεπε να γίνω πιστευτός, χωρίς να χρησιμοποιήσω εύκολα τρικ. Επρεπε όλα να είναι «υπόγεια», ει δυνατόν. Διάβασα, λοιπόν, οδηγούς για το πώς διάφοροι συγγραφείς χρησιμοποιούσαν τις λέξεις και το συντακτικό σε διαφορετικές εποχές. Διαφορετικά, όλα μοιάζουν όχι σαν δικό τους ύφος, αλλά σαν δικό μου. Ο βασικός στόχος μου ήταν να «εξαφανιστώ». Ειδικά στο πρώτο κομμάτι οι αντιλήψεις του Χένρι Τζέιμς είναι προφανείς, αλλά όχι επειδή τον αντέγραφα. Διάβαζα τον Τζέιμς, έτσι κι αλλιώς, από τη νεαρή ηλικία και είναι από τους συγγραφείς που λατρεύω.

Πώς συγκεντρώσατε τις πληροφορίες για την κίνηση του χρήματος και την οικονομία της εποχής; Δεν έχετε καμία σχέση με το αντικείμενο, με δεδομένο ότι προέρχεστε από τις Ανθρωπιστικές Σπουδές...

Ακριβώς. Και είναι ένα δύσκολο αντικείμενο, επειδή σχεδιάστηκε να είναι δύσκολο και δυσνόητο. Το να μην ξέρουν τους μηχανισμούς οι πολλοί σημαίνει δύναμη για τους λίγους. Ακόμη και η γραμματισμένη στα οικονομικά ντοκουμέντα μοιάζει να είναι επιλεγμένη για να μη σε «τραβάει». Παρ' όλα αυτά, έπρεπε να διαβάσω πολλά έγγραφα, περιοδικά και επιθεωρήσεις εκείνης της περιόδου. Και να φανταστείτε ότι έχω διδακτορικό στη Συγκριτική Λογοτεχνία.

Ερώτηση - παρένθεση: ποια είναι η σχέση σας με τη μεταμοντέρνα λογοτεχνία; Είναι πάντα μια περίπλοκη «ετικέτα» και πολ-

λοί δεν αισθάνονται άνετα. Υπονοεί το τέλος του μοντερνισμού ή μια τελεολογία στην εξέλιξη της λογοτεχνικής θεωρίας – με την οποία προσωπικά δεν συμφωνώ καθόλου. Κατανοώ, ωστόσο, ότι η συζήτηση αφορά συγγραφείς όπως ο Τόμας Πίντσον, ο Μπαρθ ή ακόμη και ο Ντον ΝτεΛίλο. Συγγραφείς βασικό χαρακτηριστικό των οποίων είναι ένας βαθμός αυτογνωσίας και αυτοανάλυσης την ώρα που γράφουν για τον τρόπο που γράφουν. Την ίδια στιγμή, νομίζω ότι το ίδιο χαρακτηριστικό υπάρχει στον «Δον Κιχώτη», τον «Τρίστραμ Σάντι» ή τον «Μόμπι Ντικ». Όλα τα μεγάλα έργα ρωτάνε το ίδιο πράγμα: τι σημαίνει η λογοτεχνία; Θυμηθείτε, όμως, και την «Ιλιάδα»:

Μ' αρέσει αυτό που γράφει ο Σταντάλ: «Ενα μυθιστόρημα είναι ένας καθρέφτης που τον περνούν από έναν κεντρικό δρόμο»

Ξεκινάει με έναν αφηγητή που επικαλείται ένα πρόσωπο εκτός του ποιήματος, τη Μούσα. Τι μπορεί να είναι πιο μεταμοντέρνο από αυτό; Από τον πρώτο στίχο ο Ομηρος μας υποδεικνύει ότι πρόκειται για μυθοπλασία.

Είναι και η «Παρακαταθήκη» μια απόπειρα να εξερευνήσετε την ίδια τη φύση της αφήγησης;

Φυσικά. Γι' αυτό ο ίδιος ο τίτλος είναι τόσο σημαντικός: σημαίνει, εκτός άλλων, και την εμπιστοσύνη (σ.σ.: «Trust» στο πρωτότυπο) που μπορούμε να δείξουμε σε διάφορες μορφές αφήγησης. Στο τι είναι πραγματικό και τι φανταστικό.

Με ποια έννοια μπορεί η μυθοπλασία να διαμορφώσει ή να επηρεάσει την πραγματικότητα;

Εδώ μπορούμε να γίνουμε και οι δύο «ελληνίζοντες», για να αστεειευτώ. Πάρτε το βιβλίο 10 από την «Πολιτεία» του Πλάτωνα, όπου θίγει το ζήτημα της μίμησης και ποια θέση έχουν οι

ποιητές στη δημοκρατία. Αυτό που έχει μείνει είναι ότι προτείνει την «έξωσή» τους. Για ποιο λόγο; Επειδή προσφέρουν ψεύτικες εικόνες ήδη ψευδών εικόνων – άλλη μία μεταμοντέρνα αναφορά. Δίνουν συνεχώς ψευδοεικόνες της μεγάλης ιδέας. Η ανάλυση ήταν τόσο δυνατή που επί 2.000 και πλέον χρόνια θεωρούμε ότι η τέχνη και η λογοτεχνία μιμούνται την πραγματικότητα – κάτι που προφανώς ισχύει. Αλλο τόσο, όμως, ισχύει και το αντίστροφο: η μυθοπλασία, η αναπαράσταση και η λογοτεχνία έχουν τη δύναμη να διαμορφώνουν και να αλλάζουν την πραγματικότητα. Μ' αρέσει αυτό που γράφει ο Σταντάλ: «Ενα μυθιστόρημα είναι ένας καθρέφτης που τον περνούν από έναν κεντρικό δρόμο. Πότε αντανάκλα το γαλάζιο του ουρανού, τότε τις λάσπες στις λακούβες του δρόμου». Και κάτι παραπάνω: η λογοτεχνία επηρεάζει ακόμη και την οπτική μας για τον κόσμο και αλλάζει τα διαφορετικά στρώματα της πραγματικότητας. Οι μεγάλοι μοντερνιστές επηρέασαν τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε για την ίδια μας τη συνείδηση.

Στο βιβλίο δεν συνδέετε με άμεσο τρόπο όσα διαδραματίζονται στη δεκαετία του 1920 με τη δική μας εποχή. Από την άλλη, η προβληματική για την οικονομική ευημερία και τις ανισότητες δεν μπορεί παρά να είναι και σύγχρονη...

Πρώτα απ' όλα είναι κοινή η ανισότητα στη διανομή του πλούτου και η υψηλή συγκέντρωση πλούτου σε λίγα χέρια. Στο παρελθόν αφορούσε αγαθά, όπως το ατσάλι και το πετρέλαιο, ο σιδηρόδρομος και οι τράπεζες. Σήμερα το

φαινόμενο περιλαμβάνει και την υψηλή τεχνολογία. Υπάρχει, ωστόσο, και η διάβρωση των δικτύων κοινωνικής πρόνοιας, αλλά και η ριζική μείωση φόρων για τους πλούσιους. Υπήρχε το 1920, την είδαμε και επί διακυβερνήσεως Τραμπ. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία είναι επίσης κοινά χαρακτηριστικά – σήμερα, με τη στάση απέναντι στους μετανάστες. Κοινός παρονομαστής είναι η σχε-

Hernan Diaz
ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

Μτφ. Κάλια Παπαδάκη
Εκδ. **Μεταίχμιο**, σελ. 516
Τιμή 19,90 ευρώ

δόν φανατική επίκληση της ελεύθερης αγοράς, η οποία θα ρυθμίσει με τον σοφό τρόπο της όλη την οικονομία. Θα πρόσθετα, τέλος, τον ανατριχιαστικό εθνικισμό: ο Χάρντινγκ χρησιμοποίησε πρώτος το σλόγκαν «America first» το 1920 – από εκείνον το πήρε ο Τραμπ.

Ενα πρόσωπο που είναι σίγουρα «μοντέρνο» είναι η Μίλντρεντ, που θέτει και το ζήτημα για την απεικόνιση των γυναικών στη λογοτεχνία της εποχής. Υπάρχει εδώ ένα «δάνειο» από τη Βιρτζίνια Γουλφ;

Ναι, είναι από τις αγαπημένες μου συγγραφείς και η Μίλντρεντ διαβάζει βιβλία της, όπως αναφέρεται στο μυθιστόρημα. Η ίδια η Γουλφ, άλλωστε, αγωνιζόταν σε όλη της τη ζωή με την κατάθλιψη, τη φυσική ευθραυστότητα και την ψυχική υγεία, θέματα που συνδέονται με την ηρωίδα μου. Το ίδιο σημαντική ήταν και η Τζιν Ρις, που επίσης αναφέρεται, αλλά και η Γερτρούδη Στάιν, για την οποία γίνονται έμμεσες αναφορές.

Βιβλιοδρόμο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ